

СУТНІСТЬ МЕТОДУ ПРЕВЕНТИВНОГО АНАЛІЗУ ТА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядається проблема превентивного аналізу та оцінки ефективності системи психологічного забезпечення миротворчої діяльності. Доведено, що розроблений метод, ґрунтуючись на принципах раціонального передбачення змін та превентивної адаптації дає можливість вживати упереджувальні заходи з підвищення якості відбору, покращення психологічної підготовки, рівня корекційної роботи, нейтралізації впливу негативних факторів.

Ключові слова: превентивний аналіз, психологічне забезпечення, миротворча діяльність

В статье рассматривается проблема превентивного анализа и оценки эффективности системы психологического обеспечения миротворческой деятельности. Доказано, что разработанный метод, базирующийся на принципах рационального предвидения изменений и превентивной адаптации дает возможность предпринимать упреждающие мероприятия по повышению качества отбора, улучшение психологической подготовки, уровня коррекционной работы, нейтрализации влияния негативных факторов.

Ключевые слова: превентивный анализ, психологическое обеспечение, миротворческая деятельность.

The paper considers the problem of preventive analysis and evaluation of psychological support of peacekeeping. It is proved that the developed method based on the principles of rational prediction changes and preventive adaptation allows to take proactive measures to improve the quality of the selection, improvement of psychological training, correctional work, neutralize the impact of negative factors.

Key words: a preventive analysis, psychological support, peacekeeping activities.

Актуальність теми. Зміни, які відбулися в характері сучасних збройних конфліктів і сутності миротворчих операцій, та ступінь залучення нашої держави до світових політичних процесів зумовлюють необхідність здійснювати морально-психологічну підтримку військовослужбовців миротворчого контингенту[9]. Завдання покращення психологічного забезпечення професійної діяльності військовослужбовців миротворчого контингенту, формування у них морально-психологічної готовності постає актуальним та складним як у теоретичному, так і в практичному відношенні.

Для виконання завдань миротворчості від військовослужбовців миротворчих контингентів вимагається високий рівень професійної, мовної та психологічної підготовки. Тому потреба наукової розробки підходів щодо превентивної оцінки ефективності психологічного забезпечення військовослужбовців під час виконання миротворчих завдань є вкрай актуальною

Стан вивченості проблеми.

Психологічне забезпечення миротворчих дій – це комплекс заходів, які спрямовані на підтримку високої активності (бойової активності) військовослужбовців і військових колективів, їх стійкості до стрес-факторів (у тому числі і бойових) і негативного психологічного впливу,

попередження негативних індивідуальних, групових психічних станів [6].

Аналіз наукової літератури [1, 2, 8, 5,] свідчить, що в ній міститься обмаль інформації щодо превентивного підходу оцінки ефективності системи ПЗ, зокрема, зовсім відсутні публікації стосовно його застосування в Збройних Силах України. Превентивний (від лат. Praeventum та французького preventif – попереджати, упереджувати, попереджувальний, профілактичний, запобіжний, що випереджає дії противної сторони).

Окремі аспекти проблеми висвітлені у роботах В. І. Барка, В. О. Бодрова, А. Г. Караяні, Б. В. Кулагіна, Г. В. Ложкіна, Б. Ф. Ломова, В. С. Медведєва, К. К. Платонова, Н.І.Соколова, В.В. Стасюка О.В. Тімченка, С. І. Яковенка та ін. Разом з тим слід констатувати, що методи дослідження зазначеної проблеми, потребують подальшого розвитку, про що наголошується у працях науковців В. І. Ліпатова, В. М. Невмержицького, П.Т. Примака, І. І. Приходько, О. О. Теличкін та ін.

Метою статті є: обґрунтувати метод превентивного аналізу та оцінки ефективності системи психологічного забезпечення миротворчої діяльності.

Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких взаємопов'язаних завдань: обґрунтувати та експериментально

перевірити метод превентивного аналізу та оцінки ефективності системи психологічного забезпечення миротворчої діяльності

Виклад основних результатів дослідження. Обґрунтування методу здійснювалося на основі принципів раціонального передбачення змін та превентивної адаптації.

Принцип раціонального передбачення змін – базується на положенні, згідно з яким за відсутності досвіду діяльності в нових умовах, повинна спрацювати антиципація (передбачення) раціонального (вербально-логічного) рівня прогнозу: розширюючи рамки існуючого досвіду, вона змушує суб'єкта (експерта, психолога) оперувати поняттями й логічними прийомами, обробляючи інформацію про майбутні зміни умов середовища, соціального оточення, стану компонентів системи ПЗ [7,10]. Зазначений принцип не тільки ставить запитання “Що буде?”, він забезпечує *превенцію* ([від латинського *praeventio* - випередження, попередження] - попередження, попереджувальні дії) - планування заходів ПЗ, створення системи заходів підготовки до змін, модифікацію методів і засобів пристосування задовго до майбутніх трансформацій.

Принцип превентивної адаптації розкриває превентивні внутрішні й зовнішні (поведінкові) зміни індивіда. Адаптація починається вже в період, передуючий впливу, на який суб'єкт спрямовує свою увагу. При цьому специфічність пристосування зростає в міру збільшення інформації у військовослужбовців про передбачувану ситуацію й повністю відповідає очікуваним умовам діяльності. За основу беремо наступні складові системи ПЗ:

1. Організація та проведення заходів професійно-психологічного відбору (ППВ), особового складу військових підрозділів миротворчих контингентів,

2. Організація психологічної підготовки та адаптації у миротворчих підрозділах, вживання заходів щодо підвищення психологічної стійкості особового складу,

3. Організація психологічного супроводу бойової діяльності, створення позитивних мотиваційних настроїв для виконання миротворчих завдань,

4. Організація психологічної допомоги військовослужбовцям, що мають ускладнення у військово-професійній адаптації

5. Організація оперативної психологічної реабілітації допомоги і особового складу миротворчих підрозділів, що зазнали впливу психотравмуючих факторів екстремальних умов обстановки)

Превентивне оцінювання базується на експертній оцінці якості організації заходів складових психологічного забезпечення та її числовому виразі (від 0 до 5 балів). Середнє арифметичне показників якості організації заходів визначених складових психологічного забезпечення і є числовим показником її ефективності. Такий підхід може бути застосований й для аналізу та оцінки ефективності існуючої системи психологічного забезпечення. Варто зазначити, що експертами додатково були оцінені складові ПЗ й таким чином сформувалися коефіцієнти.

Адаптація здатна початися з одержанням інформації про перші ознаки змін. І якщо на фізіологічному рівні індикаторами наближення змін слугує динаміка світлового дня, температура навколишнього середовища й інші, сформовані в результаті еволюції, то на рівні уявлень і на абстрактно-логічному рівні адаптації індикатором може стати інформація, накопичена в результаті суб'єктивного досвіду військовослужбовця або контингенту в цілому. Відповідно, до теорії Н. Вінера, брак інформації утрудняє передбачення змін, до яких буде необхідно адаптуватися особистості, викликає гальмування процесу адаптації [4].

Превентивну адаптацію забезпечують в основному зрілість особистості і її компетентність. Результат цього процесу – сформована превентивна адаптивність суб'єкта як когнитивно-афективно-особистісне новоутворення, що включає в себе такі компоненти: [3]

1 - постійно обновлювані адекватні уявлення про майбутні зміни в умовах обстановки, тобто передбачення подій з урахуванням досвіду адаптації до включення в нові групи, до змін умов діяльності, навчання й інших змін життєдіяльності;

2 - розуміння змісту майбутніх подій;

3 - адекватна оцінка власних актуальних і потенційних можливостей;

4 - готовність зробити внутрішні й (або) зовнішні дії для адаптації до змін;

5 - переживання індивідуальних змін і стресових ситуацій як тимчасових або необхідних для досягнення мети ускладнень;

6 - відношення до адаптації як до діяльності, необхідної для одержання певних результатів;

7 - відповідальність за свої можливі дії;

8 - відкритість, гнучкість і терпимість до нового;

9 - комунікативна компетентність.

Вперше застосована методика прогнозування психогенних втрат дає змогу проводити попередній аналіз можливих психогенних втрат. Вона дозволяє адекватно оцінювати потенціал своїх військ, рівень боєздатності миротворчих підрозділів при прийнятті управлінських рішень, психологічного забезпечення миротворчої діяльності військових контингентів, передбачати заходи допомоги постраждалим.

Ефективність функціонування будь-якої системи забезпечення може бути оцінена або за внеском безпосередньо в ефективність бойових дій військ, або за рівнем досягнення вимог, які задаються нормативними документами. У першому випадку для оцінки ефективності використовуються аналітичні методики або математичні моделі, які дозволяють установити зв'язки часткових показників, що характеризують ефективність функціонування системи забезпечення, із загальними показниками ефективності бойових дій військ. Однак, установлення цих зв'язків за допомогою аналітичних методик і моделей для такої системи, як психологічне забезпечення, є проблематичним через складність створення відповідних методик та моделей. В ролі експертів можуть бути представники вищих органів виховної та соціально-психологічної роботи. Експерти повинні мати можливість провести опитування серед особового складу, оцінити плануючі документи з організації психологічного забезпечення. Їм надаються заздалегідь підготовлені таблиці, в яких наведені основні заходи психологічного забезпечення та показники їх оцінки.

Завдання визначення структури і складу системи ПЗ зводиться до вирішення багатокритерійної задачі оцінювання ефективності функціонування цієї системи. Ефективність функціонування системи ПЗ може бути оцінена або за внеском безпосередньо в ефективність бойових дій військ, або за рівнем досягнення вимог, які задаються нормативними документами. Показник ефективності функціонування i -ї складової системи психологічного забезпечення розраховується за формулою 1.1.:

$$E_i = \frac{M_{pi}}{M_{nomp.i}}, i = \overline{1, N} \quad (1.1.)$$

де M_{pi} – абсолютне значення результату функціонування i -ї складової системи психологічного забезпечення; $M_{nomp.i}$ – нормативне значення результату функціонування i -ї складової системи психологічного забезпечення;

Узагальнений показник ефективності існуючої системи психологічного забезпечення буде визначатися за формулою 1.2:

$$E = \sum_i^n \hat{a}_i E_i; i = \overline{1, N}; \sum_i^n \hat{a}_i = 1 \quad (1.2.)$$

підставивши дані розрахунків, отримаємо:

$$E = 0,667 \times 0,19 + 0,667 \times 0,22 + 0,567 \times 0,19 + 0,583 \times 0,15 + 0,483 \times 0,25 = 0,59$$

Отриманий результат свідчить про необхідність проведення заходів щодо удосконалення системи психологічного забезпечення, розробки та впровадження Стратегії міжнародної миротворчої діяльності України (передбачивши в ній психологічну складову) та Довгострокової програми морально-психологічної підтримки українського миротворчого контингенту при виконанні миротворчих завдань.

Вимоги щодо кількості методичного апарату мають включати два аспекти досягнення цієї мети – вимоги комплексності за змістом (спрямованістю) методик, які застосовуються в обстеженнях, та вимоги комплексності процедури обстеження, що пов'язана з формою використовуваних методів і методик, сукупністю параметрів, які реєструються й аналізуються, способами інтерпретації отриманих даних.

Покращення функціонування системи ПЗ шляхом вдосконалення її складових (застосування нових методик ППВ, заходів психологічної підготовки, авторської методики оцінки психогенних втрат, застосування способів психологічної підтримки, надання першої соціально-психологічної допомоги військовослужбовцям, створення цілісної системи психологічної реадaptaції учасників миротворчих місій). Розрахунок ефективності вдосконаленої системи ПЗ із застосуванням методу превентивного аналізу та оцінки ефективності системи ПЗ:

$$E = 0,85 \cdot 0,19 + 0,817 \cdot 0,22 + 0,7 \cdot 0,19 + 0,68 \cdot 0,15 + 0,66 \cdot 0,25 = 0,75$$

Питання психології

Таким чином, узагальнений показник має приріст абсолютного значення на 0,16

рівні приріст становить 27 % (Рис. 1.)

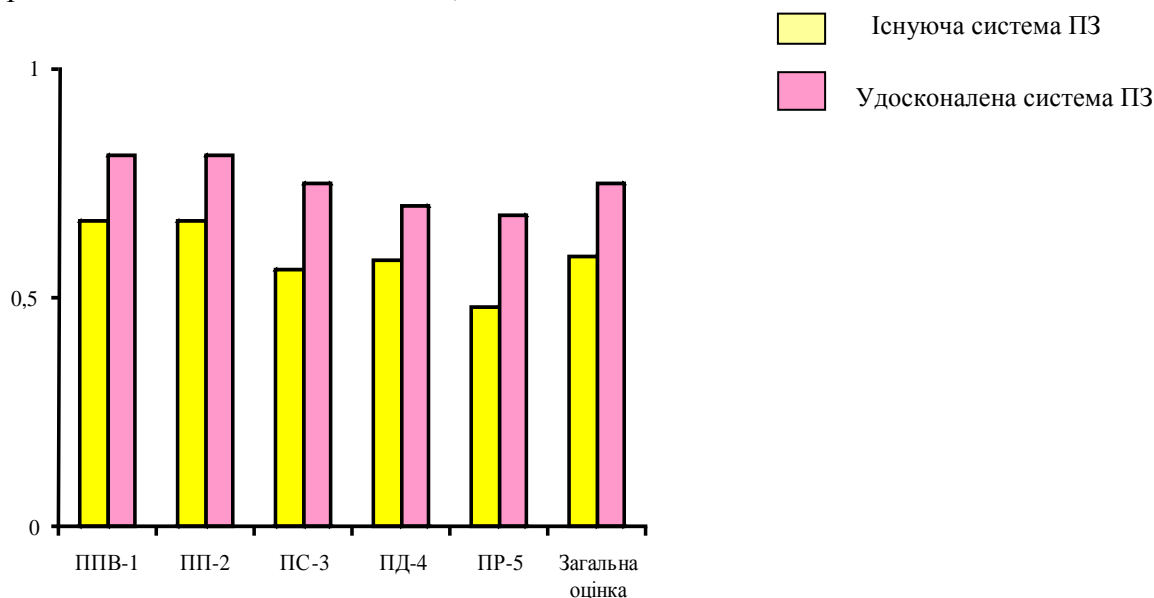

Рис 1. Порівняльний аналіз існуючої та удосконаленої системи ПЗ

Висновки. Таким чином, метод превентивного аналізу та оцінки ефективності системи ПЗ дозволяє здійснювати превентивний прогноз та оцінку ефективності функціонування складових системи психологічного забезпечення, вживати упереджувальні заходи з підвищення якості відбору, покращення психологічної підготовки, рівня корекційної

роботи, вироблення стратегії з нейтралізації впливу негативних факторів.

Таким чином, використання зазначеного методу дає можливість провести превентивний аналіз системи ПЗ та оцінити її ефективність, врахування яких дозволяє більш якісно відібрати персонал та зважити його професійні здібності під час виконання миротворчих завдань.

Література

1. Беличева С. А. Основы превентивной психологии / С. А. Беличева. — М.: Редакц.-изд. Центр консорциума «Соц. Здоровье России», 1994. — 221с.
2. Беличева С. А. Парадоксы превентивной теории и практики / С. А. Беличева // Психологический журнал. — 1987. — Т.8. — № 6. — С. 36–40.
3. Величковский Б.М. Адаптация // Общая психология. Словарь / Под ред. А.В. Петровского // Психологи ческий лексикон. Энциклопедический словарь в шести томах / Ред.-сост. Л.А. Карпенко. Под общ. ред. А.В. Петровского. М., 2005. С. 95;
4. Винер Н. Кибернетика и общество / Н.Винер. — М.: Знание, — 2001. — 344 с.
5. Краткий словарь основных понятий морально-психологического обеспечения деятельности войск (сил) / [В. А. Кузнецов, А. М. Тютченко, А. Г. Караяни, А. А. Чертополох]. — М.: Воен. ун-т, —1996. — 122 с.
6. Концепція морально-психологічного забезпечення підготовки та ведення операцій (бойових дій) Збройних Сил України / Наказ МО України від 5.05.1999 року № 142. — К., 1999. — 12 с.
7. Ломов Б.Ф., Сурков Е.М. Антиципация в структуре деятельности. М., 1980. 18
8. Омелькин А. И. Психологические условия достижения и предупреждения внезапности в войнах и военных конфликтах: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / А.И. Омелькин. — М., 1997. — 216 с.
9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 квітня 2009 року «Про стратегію міжнародної миротворчої діяльності України»: Указ Президента України від 15 черв. 2009р. №435/2009 // Офіційний вісник України. — 2009. — № 45. — С. 1504.
10. Соколова Н.І. Превентивна фізична реабілітація як стратегія профілактики хронічних соматичних захворювань Автореф. дис... д-ра наук із фіз. виховання та спорту: 24.00.03 / Н.І. Соколова; Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України. — К., 2005. — 40 с.